

Examen HAVO

2024

tijdvak 1
dinsdag 21 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 24 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 48 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Meer zichtbaarheid Friese taal in Friesland

Bij deze opgave horen tekst 1 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Sinds 1 januari 2014 is het Fries, naast het Nederlands, erkend als officiële taal in de provincie Friesland. Twee Tweede Kamerleden vonden echter dat er te weinig gebeurde op het gebied van bevordering van de Friese taal. Meer zichtbaarheid van het Fries in openbare ruimtes zou daar volgens hen een bijdrage aan kunnen leveren. Daarom dienden de Kamerleden in 2020 een motie in, waarin de regering werd verzocht een akkoord met de provincie Friesland te sluiten om de zichtbaarheid van het Fries te vergroten. De motie werd aangenomen en leidde tot het Zichtbaarheidsakkoord Friese taal en cultuur.

In het Zichtbaarheidsakkoord staat dat het Rijk zich inzet om de tijdelijke bewegwijzering en andere openbare tijdelijke informatievoorziening rondom rijkswegen binnen de provincie Friesland aan te passen naar tweetalige teksten. Verder staat er dat de provincie Friesland zich inspant voor meer Fries- of tweetalige bebording aan provinciale (water)wegen. Tekst 1 gaat over dit akkoord.

Gebruik de inleiding van deze opgave.

- 2p 1 Leg uit dat er bij het uitvoeren van het Zichtbaarheidsakkoord sprake is van samenwerking. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept samenwerking;
  - informatie uit de inleiding van deze opgave waaruit samenwerking blijkt.

Gebruik de inleiding van deze opgave.

Er zijn verschillende functies van socialisatie te onderscheiden, bijvoorbeeld de functie ‘identiteitsontwikkeling van het individu’ en de functie ‘gedragsregulatie van het individu’.

- 1p 2 Leg uit welke **andere** functie van socialisatie te herkennen is in het doel van het Zichtbaarheidsakkoord. Gebruik in je uitleg:
- de naam van de functie van socialisatie;
  - informatie uit de inleiding om deze functie te illustreren.

Gebruik tekst 1.

- 2p 3 Beredeneer dat volgens gedeputeerde Poepjes het zien van meer Fries in openbare ruimtes een socialiserende werking voor Friezen kan hebben. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
  - een voorbeeld uit tekst 1 waaruit het kernconcept cultuur blijkt;
  - de omschrijving van het kernconcept socialisatie.

- Gebruik regel 34 tot en met 54 van tekst 1.*
- 4p **4** Beredeneer met behulp van het kernconcept acculturatie dat volgens kandidaat-wethouder Soepboer meer zichtbaarheid van het Fries bevorderlijk kan zijn voor de sociale cohesie in Friese woonplaatsen. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept acculturatie;
  - informatie uit regel 34 tot en met 54 van tekst 1 om acculturatie te illustreren;
  - de omschrijving van het kernconcept sociale cohesie;
  - informatie uit regel 34 tot en met 54 van tekst 1 waaruit bevordering van sociale cohesie blijkt.

Gebruik figuur 1.

Figuur 1 is gebaseerd op informatie uit *De Fryske Taalatlas 2020*. In deze taalAtlas staan de uitkomsten van een taalonderzoek dat in 2019 gedaan is. Door middel van een enquête is aan inwoners van Fryslân (Friesland) gevraagd in hoeverre ze de Friese taal beheersen en gebruiken. Bijna 6.500 inwoners van Friesland hebben de enquête ingevuld. In figuur 1 zijn alleen de uitkomsten onder de mensen tot en met 64 jaar weergegeven. In figuur 1 wordt de samenhang tussen twee variabelen weergegeven.

- 2p **5**
- a** Noem deze twee variabelen.
- b** Leg uit op basis van figuur 1 of er sprake is van een positieve correlatie tussen de twee variabelen. Gebruik in je uitleg een omschrijving van positieve correlatie.

Opgave 2 Studeren als je ouders dat nooit hebben gedaan

Bij deze opgave horen tekst 2 en figuur 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over zogenaamde ‘eerstegeneratiestudenten’. Dit zijn studenten die als eerste in hun gezin een opleiding zijn gaan volgen aan een instelling voor hoger onderwijs (hogeschool of universiteit). Onderzoek van Hogeschool Windesheim toont aan dat zij vaker dan andere studenten tegen problemen aanlopen tijdens hun studie.

Gebruik regel 1 tot en met 63 van tekst 2.

- 2p **6** Beredeneer dat studeren Hehakaya heeft gevormd. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het hoofdconcept vorming;
  - informatie uit regel 1 tot en met 63 van tekst 2 waaruit het hoofdconcept vorming blijkt.

Gebruik regel 13 tot en met 34 van tekst 2.

Hehakaya richtte voor eerstegeneratiestudenten het 'Eerste Generatie Fonds' en 'University Pioneers' op.

- 3p 7 Leg uit dat deze steun aan eerstegeneratiestudenten zich richt op het verhogen van hun economisch, sociaal en cultureel kapitaal. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van de drie soorten kapitaal;
  - bij elke soort kapitaal een voorbeeld uit regel 13 tot en met 34 van tekst 2.

Gebruik regel 64 tot en met 83 van tekst 2.

Er kan een spanning bestaan tussen persoonlijke en (externe) collectieve identiteit.

- 2p 8 Beredeneer dat het gebruik van het begrip eerstegeneratiestudent deze spanning kan bevorderen. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van persoonlijke identiteit;
  - informatie uit regel 64 tot en met 83 van tekst 2 om persoonlijke identiteit te illustreren;
  - een omschrijving van (externe) collectieve identiteit;
  - informatie uit regel 64 tot en met 83 van tekst 2 om (externe) collectieve identiteit te illustreren;

Gebruik figuur 2.

In figuur 2 is een ontwikkeling te zien.

- 1p 9 Geef een verklaring voor deze ontwikkeling in figuur 2 met behulp van het gestegen gemiddelde opleidingsniveau in Nederland. Gebruik in je verklaring informatie uit figuur 2.

Gebruik figuur 2.

Stel dat je onderzoek wilt doen naar verschillen in opleidingsniveau van de ouders van eerstejaars-studenten aan het hbo en eerstejaars-studenten aan de universiteit.

- 1p 10 Formuleer een hypothese over de verschillen tussen eerstejaars aan het hbo en eerstejaars aan de universiteit wat betreft het opleidingsniveau van hun ouders, die **bevestigd** wordt door de informatie in figuur 2.

Opgave 3 vTaiwan

Bij deze opgave hoort tekst 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over vTaiwan, een online platform in Taiwan dat ontwikkeld is naar aanleiding van protesten tegen de overheid. Bij deze protesten werd de overheid verweten onvoldoende naar de burgers te luisteren. vTaiwan is een online platform dat kan worden ingezet bij politieke besluitvorming. Burgers kunnen op vTaiwan hun standpunten rondom een politieke kwestie kenbaar maken. Daarnaast kunnen ze ook aangeven of ze het eens of oneens zijn met de standpunten van anderen. Wat vTaiwan onderscheidt van andere sociale mediaplatforms, is dat vTaiwan bewust gericht is op het creëren van consensus en geen aandacht geeft aan uitspraken die verdeeldheid zaaien. Met behulp van kunstmatige intelligentie worden de standpunten waarover veel mensen het eens zijn zichtbaar gemaakt en worden er clusters van mensen getoond met overeenkomstige standpunten.

Gebruik regel 1 tot en met 38 van tekst 3.

De civic hackers van g0v hebben vTaiwan ontwikkeld.

- 2p 11 Beredeneer dat de keuze voor het ontwikkelen van vTaiwan een ideologische keuze is. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept ideologie;
  - informatie uit regel 1 tot en met 38 van tekst 3 waaruit het kernconcept ideologie blijkt.

Gebruik regel 39 tot en met 83 van tekst 3.

Bij het omgaan met conflicten kunnen twee modellen voor onderhandelen worden onderscheiden.

- 2p 12 Leg uit welk model te herkennen is in de manier waarop vTaiwan werkt. Gebruik in je uitleg:
- een kenmerk van het genoemde model;
  - informatie uit regel 39 tot en met 83 van tekst 3 waaruit dat kenmerk blijkt.

Gebruik regel 39 tot en met 83 van tekst 3.

- 2p 13 Leg uit dat deelnemers aan vTaiwan macht hebben. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept macht;
  - informatie uit regel 39 tot en met 83 van tekst 3 waaruit het kernconcept macht blijkt.

Gebruik regel 39 tot en met 120 van tekst 3.

In tekst 3 wordt beschreven dat de Taiwanese overheid voor meerdere politieke kwesties gebruik heeft gemaakt van vTaiwan.

- 2p 14 Leg uit dat het gebruik van vTaiwan heeft bijgedragen aan democratisering. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept democratisering;
  - informatie uit regel 39 tot en met 120 van tekst 3 waaruit democratisering blijkt.

Gebruik regel 39 tot en met 120 van tekst 3.

In tekst 3 wordt beschreven dat de Taiwanese overheid voor meerdere politieke kwesties gebruik heeft gemaakt van vTaiwan.

- 2p 15 Beredeneer dat de representativiteit van politieke besluiten kan toenemen door het gebruik van vTaiwan bij politieke besluitvorming. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept representativiteit;
  - informatie uit regel 39 tot en met 120 van tekst 3 die je redenering ondersteunt.

Gebruik tekst 3.

We onderscheiden twee visies op de wenselijkheid van politieke participatie.

- 2p 16 a Leg uit dat gebruikmaken van vTaiwan bij politieke besluitvorming past bij de instrumentele visie. Gebruik in je uitleg:
- het doel van politieke participatie volgens de instrumentele visie;
  - informatie uit tekst 3.
- b Noem de naam van de **andere** visie op de wenselijkheid van politieke participatie en geef aan wat het doel van politieke participatie volgens deze visie is.

Gebruik tekst 3.

- 2p 17 Leg uit dat in de manier waarop vTaiwan werkt rationalisering te herkennen is. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept rationalisering, met de woorden 'systematiseren', 'doel(stelling)' en 'effectief';
  - informatie uit tekst 3 waaruit rationalisering blijkt.

Gebruik tekst 3.

Het systeemmodel beschrijft het proces van politieke besluitvorming en bestaat uit verschillende fasen. Een van deze fasen is de fase van invoer.

- 2p 18 Leg uit in welke **andere** fase van het systeemmodel vTaiwan wordt ingezet. Gebruik in je uitleg:
- de naam en omschrijving van een fase van het systeemmodel;
  - informatie uit tekst 3 waaruit deze fase blijkt.

Gebruik tekst 3.

vTaiwan is geen politieke partij, maar voorziet wel in een aantal functies die politieke partijen hebben. We onderscheiden verschillende functies van politieke partijen, zoals de functie van articulatie en de functie van aggregatie.

- 2p 19 Beredeneer in welke **twee andere** functies van politieke partijen vTaiwan voorziet. Gebruik in je redenering:
- de naam en omschrijving van twee andere functies van politieke partijen;
  - per functie informatie uit tekst 3 waaruit deze functie blijkt.

Opgave 4 Recidive onder jeugdige daders

Bij deze opgave hoort tekst 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over recidive onder jeugdige daders. In deze opgave betekent recidive dat iemand die al eerder veroordeeld is geweest voor een strafbaar feit, opnieuw veroordeeld wordt voor een strafbaar feit. Het recidiverisico is de kans hierop.

Uit een onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) blijkt dat de recidive van jeugdige daders hoog is, maar niet onder alle jeugdige daders even hoog. Het onderzoek laat zien dat er grote verschillen in recidive zijn tussen groepen met verschillende achtergrondkenmerken. Jeugdigen die niet op school zitten of werken hebben bijvoorbeeld een hoger risico op recidive dan jeugdigen die wel op school zitten of werken. In tekst 4 worden deze en andere risicofactoren beschreven die de kans op recidive bij jeugdigen verhogen.

Gebruik tekst 4.

- 2p 20 Geef met het begrip sociale controle een verklaring voor het feit dat jeugdige daders uit bepaalde gezinnen een hoger risico op recidive hebben. Gebruik in je verklaring:
- een omschrijving van het begrip sociale controle;
  - informatie uit tekst 4 die je verklaring ondersteunt.

Gebruik regel 19 tot en met 33 van tekst 4.

Er zijn verschillende theorieën die crimineel gedrag verklaren, waaronder de anomietheorie.

In regel 19 tot en met 33 wordt een risicofactor voor recidive beschreven. Deze risicofactor sluit goed aan bij een **andere** theorie die crimineel gedrag verklaart.

- 2p 21
- a Benoem de risicofactor en geef aan bij welke **andere** theorie die crimineel gedrag verklaart de risicofactor aansluit.
  - b Leg vervolgens aan de hand van deze theorie uit dat deze risicofactor de kans op recidive verhoogt. Gebruik in je uitleg een omschrijving van de gekozen theorie.

Gebruik regel 41 tot en met 57 van tekst 4.

Politieke ideologieën hebben verschillende opvattingen over de oorzaken van criminaliteit.

- 1p 22
- Leg uit dat maatregelen ter voorkoming van stigmatisering en de gevolgen ervan passen bij de opvatting van de socialistische/sociaaldemocratische ideologie over de oorzaken van criminaliteit. Gebruik in je uitleg:
- de soort oorzaken van criminaliteit waarop de socialistische/sociaaldemocratische ideologie vanouds de nadruk legt;
  - informatie uit regel 41 tot en met 57 van tekst 4 die je uitleg ondersteunt.

Gebruik regel 41 tot en met 57 van tekst 4.

Uit regel 41 tot en met 57 blijkt dat jeugdige daders met eerdere delicten geen hoge maatschappelijke positie hebben. Bij het verkrijgen van een maatschappelijke positie spelen twee processen een rol: het proces van positieverwerving en het proces van positietoewijzing.

- 3p 23
- a Leg uit dat het proces van positieverwerving een rol speelt in de maatschappelijke positie die jeugdige daders met eerdere delicten hebben. Gebruik in je uitleg een omschrijving van het proces van positieverwerving.
  - b Leg uit dat het proces van positietoewijzing een rol speelt in de maatschappelijke positie die jeugdige daders met eerdere delicten hebben. Gebruik in je uitleg:
    - een omschrijving van het proces van positietoewijzing;
    - informatie uit regel 41 tot en met 57 van tekst 4 waaruit positietoewijzing blijkt.
  - c Bedenk een maatregel die een positieve invloed kan hebben op de maatschappelijke positie van jeugdige daders met eerdere delicten en die past bij het proces van positietoewijzing.

Gebruik regel 41 tot en met 57 van tekst 4.

Onder jeugdigen met eerdere delicten is de recidive hoger dan onder first offenders. In regel 41 tot en met 57 van tekst 4 wordt hiervoor een verklaring gegeven.

- 2p 24 Leg uit dat dit verschil in recidive verklaard kan worden met het kernconcept sociale ongelijkheid. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept sociale ongelijkheid;
  - informatie uit regel 41 tot en met 57 van tekst 4 waaruit sociale ongelijkheid blijkt.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.